

การศึกษาเปรียบเทียบคำสมาสในคัมภีร์ปทรูปสัทธิและลขุสัทธิธานตเกมุที
A Comparative Study of Samasa in the Padarupasiddhi
and the Laghusiddhantakaumudi

พระมหาประดิษฐ์ ธรรมกาโม

Phramaha Pradit Dhammamo

นักศึกษานิพนธ์โท สาขาวิชาสันสกฤตศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร

M.A. Student, Sanskrit Studies Program

Silpakorn University

E-mail : pradit_molee@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 22 มิถุนายน 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 กรกฎาคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 กรกฎาคม 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์ 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างคำสมาสด้วยกฎไวยากรณ์ในคัมภีร์ปทรูปสัทธิ 2. เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างคำสมาสด้วยกฎไวยากรณ์ในคัมภีร์ลขุสัทธิธานตเกมุที 3. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างคำสมาสด้วยกฎไวยากรณ์ในคัมภีร์ปทรูปสัทธิกับคัมภีร์ลขุสัทธิธานตเกมุที

ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์ปทรูปสัทธิแต่งโดยพระพุทธานปิยะ ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 16 คัมภีร์ลขุสัทธิธานตเกมุทีแต่งโดยวราหในราวคริสต์ศตวรรษที่ 17 ในคัมภีร์ปทรูปสัทธิใช้สูตรทั้งหมด 28 สูตร ส่วนในการสร้างคำสมาสด้วยสูตรคัมภีร์ลขุสัทธิธานตเกมุทีใช้สูตรทั้งหมด 79 สูตร

คัมภีร์ปทรูปสัทธิเป็นคัมภีร์ที่ได้นำเอาสูตรมาจากคัมภีร์กัจจายณะมาเรียงลำดับใหม่ แต่งอธิบายเพิ่มเติม และได้นำเอาทราหณ์มาจากคัมภีร์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่มาจากพระไตรปิฎก ลขุสัทธิธานตเกมุทีเป็นคัมภีร์ที่ได้นำสูตรจากคัมภีร์ลขุสัทธิธานตเกมุทีอันเป็นคัมภีร์ที่ปรับปรุงลำดับสูตรในคัมภีร์อักษราธยายีของปาณินิมาเรียบเรียงใหม่ตามลำดับการสำเร็จรูปของคำด้วยวิธีการที่สั้นและกะทัดรัด

คัมภีร์ปทรูปสัทธิแสดงสมาสโดยชื่อ มี 6 คือ 1. อัปยียาวสมาส 2. กัมมธารยสมาส 3. ทิคุสมาส 4. ตัปปริสมาส 5. พหุพพิหสมาส 6. ทวันทสมาส, คัมภีร์ลขุสัทธิธานตเกมุทีแสดงสมาสโดยลักษณะตามตัวประธานว่ามีอยู่ 5 สมาส คือ 1. เกวลสมาส 2. อัวยียาวสมาส 3. ตัปบุษสมาส 4. พหุพพิหสมาส 5. ทวันทสมาส

คำสำคัญ : การศึกษาเปรียบเทียบ, คำสมาส, คัมภีร์ปทรูปสัทธิ, คัมภีร์ลขุสัทธิธานตเกมุที

Abstract

This research has 3 objectives which are 1. To study the forms of compound word creation with rules of grammar that appear in the Padarupasiddhi in Pali 2. To study the forms of compound word creation with the rules of grammar that appear in the

Laghusiddhantakaumudi in Sanskrit, 3. To compare the forms of compound word creation with the rules of grammar that appear in the in Pali and in the Laghusiddhantakaumudi in Sanskrit.

The results of the research showed that rules of grammar of Pali that appear in the written by the Bhuddhappiyathera In the late 15th century and the beginning of the 16th century, and rules of grammar of Sanskrit that appear in The Laghusiddhantakaumudi written by Varadaraj in the 17th century In the late 15th century, The creation of compound words with rules of grammar In the Padarupasiddhi all 28 rules are used, In Laghusiddhantakaumudi all 79 rules are used.

The Padarupasiddhi Scripture is a scripture that has rearranged the formulas from the Kaccayana scripture, more details and brought an example from many different scriptures from the Tipitaka. The Laghusiddhantakaumudi is a scripture that has applied the formulas from Siddhantakaumudi, a scripture that has improved the order formulas in Panini scriptures, compiled them in succession of Words with a short and compact method.

The Padarupasiddhi Scripture showing Samasa by the names of 6, namely 1. Abbayayibhavasamasa 2. kammadharayasamasa 3. Digusamasa 4. Tappurisasamasa 5. Bahubbihisamasa 6. Dvandasamasa. The Laghusiddhantakaumudi Scripture shows that there are 5 Samasa, which are 1. kevalasamasa 2. Avyayibhavasamasa 3. Tatpurushasamasa 4. Bhahuvrihisamasa 5. Dvandvasamasa.

Keywords : A Comparative Study, Samasa, The Padarupasiddhi, The Laghusiddhantakaumudi

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วยากรณ์ หรือ ไวยากรณ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของเวททั้งหลาย เป็นศาสตร์หนึ่งในเวทคณะ ไวยากรณ์เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการศึกษา ไวยากรณ์ได้พัฒนามาเป็นแขนงการศึกษาแขนงหนึ่งต่างหากในสมัยหลังพระเวท (จำลอง สารพัดนึก, 2546, หน้า 121)

ไวยากรณ์สันสกฤตเป็นเครื่องมือช่วยให้เข้าใจคัมภีร์พระเวท ซึ่งเป็นคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ไวยากรณ์สันสกฤตจึงมีความสำคัญที่ผู้ต้องการศึกษาคัมภีร์พระเวทจะต้องศึกษาก่อน ส่วนไวยากรณ์บาลีเป็นเครื่องมือช่วยให้เข้าใจภาษาบาลีอันเป็นภาษาสื่อสารธรรมความเป็นจริงของชีวิตตามการตรัสรู้ของพระอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้า ไวยากรณ์บาลีจึงมีความสำคัญที่ผู้ต้องการจะศึกษาพระไตรปิฎก จะต้องศึกษาดังข้อความที่ว่า “ผู้ใดศึกษาพระไตรปิฎกอยู่ แต่ไม่เรียนรู้ไวยากรณ์ เขาพึงสงสัยในทุก ๆ บท เหมือนช้างตาบอดเที่ยวไปในป่าฉะนั้น” (โมคคัลลานปัญจิกา, หน้า 16)

อนึ่ง วรรณคดีประเภทไวยากรณ์ของภาษาบาลี และสันสกฤตถือว่ามีความสำคัญไม่น้อยกว่าวรรณคดีประเภทอื่นๆ เพราะไวยากรณ์เป็นศาสตร์อย่างแรกที่มีความสำคัญที่สุดก่อนที่จะเข้าไปสู่ศาสตร์อื่น ๆ ปटัญชลี กล่าวว่า ความรู้ทางไวยากรณ์เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในแนวทางคศาสตร์ โดยก่อนที่จะศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ ได้นั้น จำเป็นต้องศึกษาไวยากรณ์นานถึง 12 ปี (M. Winternitz, 1985, p. 458)

นักไวยากรณ์ของอินเดียคนสำคัญคือปาณินิ (พุทธศตวรรษที่ 1) ได้กำหนดกฎเกณฑ์ในภาษาพระเวททำให้เกิดข้อบังคับที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ตำราไวยากรณ์ของปาณินิชื่ออัชฌายายี (อชฌายายี) อัชฌายายีนีมีจำนวนสูตรประมาณ 4,000 สูตร (รวมคิวยสูตร 14 สูตร) แบ่งเป็นแปดบทหรือเรียกว่าอชฌายะ (อชฌายะ)

(A.A. Macdonell, 1972, p. 435) หลังจากปาณินิแล้วยังพบว่ามินิกไวยากรณ์สันสกฤตอีกจำนวนมากที่ได้เพิ่มเติมหรือแต่งตำราอธิบายระบบไวยากรณ์ของปาณินิ เป็นต้นว่า ปตัญชลี ได้แต่งคัมภีร์มหาภาษาษยะ (มหาภาษาษยะ) อธิบายสูตรจำนวน 1,713 สูตรของปาณินิ ภรตฤหิ (ภรตฤหิ) แต่งคัมภีร์วากยปทียะ (วากยปทียะ) ไกยฎะ (ไกยฎะ) ชยาทิตยะ (วามนยะ) (วามน) แต่งคัมภีร์กาศิกาวฤตติ (กาศิกาวฤตติ) และรามจันทร (รามจันทร) แต่งคัมภีร์ประกิริยาเกมูที (ประกิริยาเกมูที) ตำราไวยากรณ์เหล่านี้ล้วนแต่งขึ้นเพื่อขยายความในคัมภีร์ไวยากรณ์ของปาณินิให้ง่ายขึ้น ต่อมา ภฏโฏชี ทิกษิตะ (Bhattoji Diksita) ผู้เรียบเรียงไวยากรณ์สันสกฤตใหม่เพื่อให้สะดวกต่อการศึกษา เรียกคัมภีร์ว่า “ลิตธานตเกมูที (ลิตธานตเกมูที)” เป็นคัมภีร์ที่เปรียบเทียบเหมือนแสงจันทร์ส่องมตีความเห็นของนักไวยากรณ์ที่ง่ายต่อการศึกษา ต่อมา “วรทราช(Varadarāja)” ได้ย่อเนื้อหาในคัมภีร์ลิตธานตเกมูทีให้สั้นลงอีก โดยตั้งชื่อว่า “ลขลิตธานตเกมูที (ลขลิตธานตเกมูที)” คัมภีร์นี้อาจเรียกได้ว่าเป็นตำราไวยากรณ์สันสกฤตเบื้องต้น ภายหลังเป็นที่นิยมใช้เป็นตำราเรียน ลขลิตธานตเกมูทีนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 11 อย่าง คือ 1. สลัญญาปรกรรมะ มี 14 สูตร 2. สนธิปรกรรมะ มี 101 สูตร 3. สุปันตปรกรรมะ มี 251 4. อวยยะ มี 5 สูตร 5. ตังนตปรกรรมะ มี 326 6. ปกริยา มี 69 สูตร 7. กฤททินปรกรรมะ มี 122 สูตร 8. การกปรกรรมะ มี 16 สูตร 9. สมาสปรกรรมะ มี 93 สูตร 10. ตัทธิตปรกรรมะ มี 251 สูตร 11. สตรีปรกรรมะ มี 29 สูตร (Kapiladeva Dvivedi, 1983, p. 43) ท่านวรทราชผู้แต่งคัมภีร์ลขลิตธานตเกมูที สันนิษฐานว่าท่านผู้แต่งมีชีวิตอยู่ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 17

ส่วนภาษาบาลีมีคัมภีร์ไวยากรณ์ที่เก่าแก่ที่ปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ คือคัมภีร์ไวยากรณ์กัจจายนะ ซึ่งพระกัจจายนะได้แต่งเป็นสูตรไว้จำนวน 673 สูตร ตามแนวคัมภีร์ไวยากรณ์สันสกฤต เป็นคัมภีร์ที่ยากสำหรับผู้เริ่มศึกษา การศึกษาตามลำดับสูตรในคัมภีร์กัจจายนะอาจทำให้สับสนและเข้าใจยากแต่เป็นวิธีการจัดเนื้อหาอีกแบบหนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้เรียบเรียงเนื้อหาใหม่เพื่อให้สะดวกต่อการศึกษาและอธิบายคัมภีร์กัจจายนะ ชื่อว่า นยาสะ (ขุมทรัพย์) หรือ มุขมัตตทปิณี (คัมภีร์อธิบายพอเป็นตัวอย่าง) แต่งโดยพระวชิรพุทธินิรราวก่อนพุทธศตวรรษที่ 15 คัมภีร์นยาสะนี้อธิบายข้อความของกัจจายนะ และแสดงวิธีประกอบรูปศัพท์ไว้โดยละเอียด จึงเป็นตำราทรงคุณค่าที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม กัจจายนะที่นิยมใช้เรียนกันมาช้านานนั้น ขาดสัมพันธภาพในการประกอบรูปศัพท์ ทำให้ผู้เรียนไม่อาจเข้าใจการประกอบรูปศัพท์โดยสะดวก แม้จะอาศัยคัมภีร์นยาสะเป็นอุปกรณ์ในการศึกษาก็ช่วยได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ พระพุทธปียะจึงแต่งปทรูปลิตธิปรกรรม “ปทรูปลิตธิ (ปทรูปลิตธิ)” เป็นคัมภีร์ที่แสดงวิธีการสร้างคำศัพท์ต่างๆ ได้นำสูตรจากคัมภีร์กัจจายนะมาเรียบเรียงใหม่ตามลำดับการสร้างคำศัพท์ต่าง ๆ ในภาษาบาลี พระพุทธปียะเป็นชาวอินเดียตอนใต้มีสมญานามอีกชื่อหนึ่งว่า พระทีปังกร ท่านเป็นศิษย์ของพระอานันทะผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกาแม้ไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าพระพุทธปียะเกิดในสมัยใด เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานที่ท่านกล่าวไว้ด้วยตนเองแต่นักวิชาการสันนิษฐานจากที่ท่านกล่าวไว้ในนิคมคาถาว่าท่านเป็นศิษย์ของพระอานันทเถระผู้มีชื่อเสียงในขณะนั้น พระอานันทเถระนั้นเป็นผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกาและได้มีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 15 เพราะคำลงท้ายของคัมภีร์มูลฎีกาได้กล่าวถึงผู้อรรถาให้แต่งคัมภีร์คือพระธรรมมิตตะ (ธมมมิตต) ซึ่งน่าจะเป็นบุคคลเดียวกับที่กล่าวถึงในคัมภีร์มหาวงศ์ (มหาวงศ์ปริจเฉทที่ 53 คาถา 35) ว่า “พระธรรมมิตตะพักอยู่ ณ วัดสิตถคาม ในรัชสมัยพระเจ้ามหินทศุคราชระหว่างพุทธศักราช 1499-1519” จึงพอสรุปว่า พระพุทธปียะคงเกิดในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 16 Malalasekara กล่าวว่า “พระอานันทะผู้แต่งมูลฎีกาเป็นชาวอินเดีย ท่านไปเรียน พระปริยัติธรรม แล้วพักอยู่ในลังกาเป็นเวลานาน ต่อมาเป็นเจ้าของคณะปรกครองภิกษุสงฆ์ฝ่ายวนวาสี คงมีชีวิตอยู่ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 8 หรือ 9 (ราวพุทธศตวรรษที่ 14 หรือ 15)” คัมภีร์ปทรูปลิตธินี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 7 กัณฑ์ คือ 1. สนธิกัณฑ์ มี 59 สูตร 2. นามกัณฑ์ มี 223 สูตร 3. การกัณฑ์ มี 47 สูตร 4. สมาสกัณฑ์ มี 31 สูตร 5. ตัทธิตกัณฑ์ มี 63 สูตร 6. อาชยาตกัณฑ์ มี 121 สูตร 7. กิตกัณฑ์

มี 140 สูตร (พระพุทธปยุตปิยเถระ, 2526, จ-ฉ) การแต่งคัมภีร์นี้ได้อาศัยไวยากรณ์สันสกฤตคือ ปาณินิ, กาศิกา, และมหาภษยะ กาดันตระเป็นต้น เป็นแนวทาง

ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีโครงสร้างทางไวยากรณ์และรูปแบบการสร้างคำที่เหมือนกัน นักภาษาศาสตร์ของอินเดียบางคน จึงเปรียบภาษาบาลีเสมือนหนึ่งกระแสดารที่ไหลมาตั้งแต่สมัยพระเวทจนถึงปัจจุบัน ส่วนภาษาสันสกฤตนั้นได้รับการอุปมาให้เป็นบึงใหญ่ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีน้ำขังอยู่มากมาย แต่ก็ไม่มีการไหลถ่ายเทไปที่ไหน หรือมีฉนวนกั้นก็เปรียบภาษาสันสกฤตกับภาษาบาลีให้เป็นสองสาวลูกพ่อแม่เดียวกัน ภาษาบาลีนั้นพอเติบโตขึ้นก็มีเหย้ามีเรือนได้ลูกได้หลานสืบตระกูลกันไป ส่วนสันสกฤตพอใจที่จะดำรงตนเป็นสาวแก่ตลอดมา ด้วยเหตุที่เป็นพี่น้องท้องเดียวกันเช่นนี้ สันสกฤตกับบาลีจึงมีรูปโฉมหน้าตาละม้ายคล้ายคลึงกัน ถึงแม้ว่าเมื่อพูดถึงการตกแต่งร่างกายแล้ว ทั้งสองอาจจะมีการละสลวยแตกต่างกันอยู่บ้าง” (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2522, หน้า 7)

ยิ่งถ้าจะศึกษาภาษาอินเดียสมัยปัจจุบันคือภาษาฮินดีแล้วยิ่งจำเป็นต้องมีความรู้ด้านภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีภาษาใดภาษาหนึ่ง เพราะคำบางคำภาษาฮินดีกลับไปใช้ภาษาบาลี บางคำก็ใช้สันสกฤต ส่วนใหญ่ภาษาฮินดีใช้ภาษาสันสกฤตมากกว่า และคนอินเดียปัจจุบันมีความภาคภูมิใจภาษาสันสกฤตมากกว่า คนอินเดียถือว่าภาษาสันสกฤตเป็นภาษาแม่ของเขา “มาตาภาษา” คนอินเดียเรียนภาษาสันสกฤตตั้งแต่ชั้นประถม ถ้าเดินตามถนนหนทาง ห้างร้านต่าง ๆ ก็จะพบภาษาเขียนตามป้ายต่าง ๆ ว่ามาจากคำสันสกฤตเต็มไปหมด เช่นคำว่า ร้านเสื้อผ้า วัสดุค้าขาย เอาสธ ร้านขายยา มุตตาลัย ห้องปัสสาวะ เสาจาลัย ห้องส้วม สนามขรร ห้องอาบน้ำ เป็นต้น

คำพูดในภาษาหนึ่งๆ มีทั้งคำพูดพิสดารคือพูดอย่างเต็มความ มีทั้งคำพูดย่อคือพูดอย่างสั้น แต่เข้าใจความหมายกันได้เนื้อความเป็นอย่างดี และชัดเจน มีทั้งในสำนวนไทยบาลีและสันสกฤต การย่อนามศัพท์ตั้งแต่ 2 ศัพท์ขึ้นไป ให้เข้าเป็นบทเดียวกันเช่นนี้ เรียกว่า สมาส แปลว่าศัพท์ที่ย่อเข้า เช่นคำว่า ‘สุกรเปโต’ แปลเป็นสมาสไทยว่า ‘เปรตหมี’ ซึ่งมีความหมายก่อนที่จะเป็นคำสมาสว่า เปรต-เหมือน-หมี, เปรต-มีหัวเหมือน-หมี หรือหัวของเปรต เหมือนหัวของหมี ในภาษาไทยก็มีคำว่า หมีหมี นกเค้าแมว ลูกเศรษฐี ไปบ้านดังนี้เป็นต้น คำสมาสนี้ เพื่อจะให้น้ำหนักความเข้ากันในทางสัมผัส คือ ไม่ให้เข้าใจเขาไปว่า เนื้อความนั้น ๆ แยกไปเข้ากับบทอื่น ทั้งได้ทำความแน่นอนลงป่วาศัพท์นั้นเป็นอันเดียวกัน จะแยกจากกันไปเป็นอย่างอื่นไม่ได้ และบางครั้งทำให้มีเนื้อความพิเศษขึ้น เพราะเมื่อนำศัพท์มาสมาสกันแล้ว บางคำเกิดความหมายใหม่ บางคำคงความหมายเดิมไว้ ลักษณะการแปล บางคำแปลหน้าไปหลัง บางคำแปลหลังไปหน้า ฉะนั้น การเรียนรู้ว่าคำไหน เป็นสมาสและเป็นสมาสอะไร ช้อนความหมายอะไรไว้ เป็นสิ่งสำคัญ

ผู้วิจัยเห็นว่า หากเข้าใจโครงสร้างหรือรูปแบบการสร้างคำสมาสของทั้งสองภาษา ก็จะทำให้เข้าใจทั้งสองภาษานี้ดียิ่งขึ้น โดยการเปรียบเทียบยุคของการแต่งคัมภีร์ปทฺฐปสฺถิไวยากรณ์บาลีกับคัมภีร์ลขฺสฺถิทธานตเกามุทไวยากรณ์สันสกฤต ลำดับสูตร ชื่อของสมาส และความหมายของชื่อสมาส เป็นการหาข้อเท็จจริงความเหมือนและความต่างของสองภาษานี้ ซึ่งสมาสในคัมภีร์ปทฺฐปสฺถิไวยากรณ์อยู่ในกณฑ์ที่ 4 ส่วนในคัมภีร์ลขฺสฺถิทธานตเกามุทไวยากรณ์อยู่ในอรรถาธิบายที่ 9 จะเป็นการเชื่อมต่อทักษะของการเรียนภาษาทั้งสองนี้ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ผู้ที่รู้ภาษาบาลีเป็นอย่างดี หากได้เปรียบเทียบวิธีการในสันสกฤต ก็อาจจะทำให้เข้าใจภาษาบาลีได้ดียิ่งขึ้น ผู้ที่รู้ภาษาสันสกฤตเป็นอย่างดี หากได้เปรียบเทียบวิธีการในภาษาบาลี ก็อาจจะทำให้เข้าใจภาษาสันสกฤตได้ดียิ่งขึ้น จักเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาไวยากรณ์บาลีและไวยากรณ์สันสกฤตและจักเป็นประโยชน์ต่อครูสอนและนักเรียน ตลอดถึงผู้สนใจศึกษาภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของคัมภีร์ปทรุปสิทธิและลขุสัทธานตเกมุที
- 2.2. เพื่อศึกษารูปแบบการนำเสนอวิธีการสร้างคำและส่วนประกอบของคำสมาสในคัมภีร์ปทรุปสิทธิและลขุสัทธานตเกมุที
- 2.3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความต่างความหมายและชื่อสมาสในคัมภีร์ปทรุปสิทธิและลขุสัทธานตเกมุที

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะเนื้อหาไวยากรณ์เรื่องคำสมาสตอนสมาสกันท์ในคัมภีร์ปทรุปสิทธิซึ่งแต่งโดยท่านพุทธปยุตฺตเถระ ราว พ.ศ. 1600 จากต้นฉบับคัมภีร์ปทรุปสิทธิฉบับวัดท่ามะโอ จังหวัดลำปาง จัดพิมพ์เมื่อพ.ศ. 2526 และเนื้อหาคำสมาสตอนสมาสกันท์ในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที แต่งโดยท่านวราพรราช ราว ค.ศ. 1700 จากต้นฉบับคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุที ฉบับภาษาสันสกฤต จัดพิมพ์ที่วราณสี เมื่อ พ.ศ. 2526 (ค.ศ. 1983)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Investigation) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

- 4.1 รวบรวมเอกสารข้อมูลชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เป็นภาษาบาลีภาษาสันสกฤตภาษาไทยและภาษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
- 4.2 แปลคัมภีร์ปทรุปสิทธิและลขุสัทธานตเกมุทีตอนสมาสกันท์เป็นภาษาไทย
- 4.3 ศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นข้อที่เหมือนกันและต่างกัน พร้อมทั้งสรุปข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการค้นคว้าแล้วเปรียบเทียบเรียบเรียงเสนอผลงานการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบการสร้างคำสมาสในคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีกับการสร้างคำสมาสในคัมภีร์ปทรุปสิทธิ เพื่อศึกษาความเหมือนและความต่าง ในหลายประเด็นเป็นต้นว่า ประวัติความเป็นมาของทั้งสองคัมภีร์ จำนวนสูตรที่ใช้ ชื่อสมาส การจัดลำดับสมาส วิธีการใช้สูตรสร้างคำสมาส ความหมายของชื่อสมาสในคัมภีร์ปทรุปสิทธิไวยากรณ์บาลีและลขุสัทธานตเกมุทีไวยากรณ์สันสกฤต

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

คัมภีร์ปทรุปสิทธิแต่งโดยพระพุทฺธปยุตฺต ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 16 คัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีแต่งโดยวราพรราชในราวคริสต์ศตวรรษที่ 17 ในคัมภีร์ปทรุปสิทธิใช้สูตรทั้งหมด 28 สูตร ส่วนในการสร้างคำสมาสด้วยสูตรคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีใช้สูตรทั้งหมด 79 สูตร

คัมภีร์ปทรุปสิทธิประกอบด้วยสูตรจากกัจจายณะ วุตติ คำอธิบายสูตร และอุทาหรณ์ ตัวอย่าง สูตรที่ใช้นำเอาสูตรมาจากคัมภีร์กัจจายณะมาเรียงลำดับใหม่ แต่งอธิบายเพิ่มเติม และได้นำอุทาหรณ์มาจากคัมภีร์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่มาจากพระไตรปิฎก

ลขุสัทธานตเกมุทีประกอบด้วยสูตรจากอักษฎายายี วุตติ คำอธิบาย และอุทาหรณ์ ตัวอย่างสูตรที่ใช้นำเอาสูตรจากคัมภีร์ลขุสัทธานตเกมุทีอันเป็นคัมภีร์ที่ปรับปรุงลำดับสูตรในคัมภีร์อักษฎายายีของปาณินมาเรียบเรียงใหม่ตามลำดับการสำเร็จรูปของคำด้วยวิธีการที่สั้นและกะทัดรัด

ในการสร้างคำสมาสด้วยสูตรคัมภีร์ลหุสัทธานตเกมุที่ใช้สูตรทั้งหมด 79 สูตร ส่วนในคัมภีร์ปทรูปสิทธิใช้สูตรทั้งหมด 28 สูตร สมาสในคัมภีร์ลหุสัทธานตเกมุที่อยู่ในกณฑ์ที่ 7 ส่วนสมาสในคัมภีร์ปทรูปสิทธิอยู่ในกณฑ์ที่ 4

ในคัมภีร์ลหุสัทธานตเกมุที่แสดงสมาสโดยลักษณะตามตัวประธานว่ามีอยู่ 5 สมาส คือ 1. เกวลสมาส 2. อ้วยยิภาวสมาส 3. ตัตปุรุษสมาส 4. พหุรีหิสมาส 5. ทวันทสมาส ส่วนในคัมภีร์ปทรูปสิทธิแสดงสมาสโดยชื่อ มี 6 คือ 1. อ้วยยิภาวสมาส 2. กัมมธารยสมาส 3. ทิคุสมาส 4. ตัปปุริสสมาส 5. พหุพพิหิสมาส 6. ทวันทสมาส

ในคัมภีร์ลหุสัทธานตเกมุที่แสดงลักษณะของสมาสไว้ 5 ประเภท แต่ได้จัดอีกสองสมาส คือ ทวิคุสมาส กับ กรมธารยสมาสไว้ในตัตปุรุษสมาส ฉะนั้น สมาสในคัมภีร์ลหุสัทธานตเกมุที่จึงมี 6 เหมือนกับสมาสในคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

ลหุสัทธานตเกมุที่จัดกรมธารยสมาสและทวิคุสมาสอยู่ในตัตปุรุษสมาส กรมธารยสมาสและทวิคุสมาสเป็นส่วนหนึ่งของตัตปุรุษสมาส แต่ในคัมภีร์ปทรูปสิทธิจัดตัปปุริสสมาสและทิคุสมาสแยกออกจากกัมมธารยสมาส หมายความว่า ตัปปุริสสมาสและทิคุสมาสเป็นส่วนหนึ่งของกัมมธารยสมาส

ในความต่างกันของชื่อสมาสในสองคัมภีร์คือคัมภีร์ลหุสัทธานตเกมุที่ใช้ชื่อว่า อ้วยยิภาวสมาส ส่วนปทรูปสิทธิใช้ชื่อว่า อ้วยยิภาวสมาส ลหุสัทธานตเกมุที่ใช้ชื่อว่า ตัตปุรุษสมาส ส่วนปทรูปสิทธิใช้ชื่อว่า ตัปปุริสสมาส ลหุสัทธานตเกมุที่ใช้ชื่อว่า ทวิคุสมาส ส่วนปทรูปสิทธิใช้ชื่อว่า ทิคุสมาส ลหุสัทธานตเกมุที่ใช้ชื่อว่า กรมธารยสมาส ส่วนปทรูปสิทธิใช้ชื่อว่า กัมมธารยสมาส ลหุสัทธานตเกมุที่ใช้ชื่อว่า พหุรีหิสมาส ส่วนปทรูปสิทธิใช้ชื่อว่า พหุพพิหิสมาส ลหุสัทธานตเกมุที่ใช้ชื่อว่า ทวันทสมาส ส่วนปทรูปสิทธิใช้ชื่อว่า ทวันทสมาส

ในคัมภีร์ลหุสัทธานตเกมุที่ได้แสดง เกวลสมาสไว้ว่าเป็นสมาสประเภทหนึ่ง ส่วนในคัมภีร์ปทรูปสิทธิไม่ได้จัดไว้ แต่เมื่อดูตามอุทาหรณ์ที่แสดงไว้ อาจเปรียบเทียบได้ดังนี้ ลหุสัทธานตเกมุที่แสดงอุทาหรณ์ของเกวลสมาสว่า “ปุรวุ ภูตะ ภูตปุรวม”, ปทรูปสิทธิได้แสดงอุทาหรณ์ไว้ว่า “ทิฏฐุ ปุพพนติ ทิฏฐุพุโพตถาคต” ลหุสัทธานตเกมุที่แสดงอุทาหรณ์ของสมาสที่ประกอบนิบาตเป็นบทหลังไว้ว่า “วาคฺเรถา อิว วาคฺเรถาวิว” อุทาหรณ์นี้ อาจเปรียบเทียบได้กับคำสมาสบาลีว่า “ปาสาทสฺส อุปฺริ ปาสาทฺสปฺริ”

ลหุสัทธานตเกมุที่มีสูตรสำหรับทำคำสมาสที่มีพยัญชนะการันต์ให้เป็นคำสมาสที่เป็นสระการันต์ เช่น “ทวนทฺวาจฺจุทฺษหฺนาคาตฺ สฺมาหาเร” ลง ภูจฺ ปรตฺยยฺ หลังจาก สฺมาหาเร ทวันทสมาส ที่มีพยัญชนะวรรณ จ, ท, ษ, และ ห เป็นการันต์ ส่วนคัมภีร์ปทรูปสิทธิไม่มีสูตรลักษณะแบบนี้

ความหมายของสมาสในคัมภีร์ปทรูปสิทธิ คือ 1. อ้วยยิภาวสมาส สมาสที่มีบทหน้าเป็นประธาน 2. กัมมธารยสมาส สมาสที่มีบทหลังเป็นประธาน และบทหน้าบทหลังมีวิภัตติเสมอกัน 3. ทิคุสมาส สมาสที่มีสังขยาเป็นบทหน้าและบทหน้ากับบทหลังมีวิภัตติเสมอกัน 4. ตัปปุริสสมาส สมาสที่มีบทหลังเป็นประธาน เหมือนกัมมธารยสมาส แต่บทหน้ากับบทหลังมีวิภัตติไม่เสมอกัน 5. พหุพพิหิสมาส สมาสที่มีบทอื่นเป็นประธาน 6. ทวันทสมาส สมาสที่มีบททั้งสองเป็นประธาน

ความหมายของสมาสในคัมภีร์ลหุสัทธานตเกมุที่ คือ 1. เกวลสมาส สมาสที่บทตัวประธานไม่ชัดเจน ต่างจากสมาสลำดับที่สอง สาม สี่ และห้า 2. อ้วยยิภาวสมาส สมาสที่มีบทหน้าเป็นประธาน 3. ตัตปุรุษสมาส สมาสที่มีบทหลังเป็นประธาน 4. พหุรีหิสมาส สมาสที่มีบทอื่นเป็นประธาน 5. ทวันทสมาส สมาสที่มีบททั้งสองเป็นประธาน

บรรณานุกรม

- โควินทาทจารย์. (2018). **สันสกฤตวยาकरणายันัม**. ซีลักส์ อาฟเสฏฐ์ พรินต์ติ้ง เดลี.
- กิมเสน ศาสตรี. (2018). **ลขุสัทธานตเกมุที ไกมีวยาขยา**. อชัย พรินต์ติ้ง ศาหทรา เดลี.
- มฤชิปาณินิ. (2017). **อษฏาธยายี**. เจาซิมพา สันสกฤต ปริตษฐาน, พาราณสี.
- วรทราชาจารย์. (2018). **ลขุสัทธานตเกมุที**. คีตาเปรส โครซปุร.
- จำลอง สารพัฒน์. (2546). **ประวัติวรรณคดีสันสกฤต 1**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระพุทธรูปยเถระ. (2526). **ปทรูปลัทธิ**. กรุงเทพฯ: เฉลิมชาญการพิมพ์.
- พระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน. (2534). **ประวัติภาษาบาลีความเป็นมาและที่สัมพันธ์กับภาษาปรากฤตและสันสกฤต**. มุณนิธิมหาภุมมราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2522). **เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องอิทธิพลของภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีต่อภาษาไทย**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 24-27 ตุลาคม 2522.
- M. Winternitz. (1985). **History of Indian Literature**. Delhi: Motilal Banarsidass.
- A.A. Macdonell. (1972). **A History of Sanskrit Literature**. Delhi: Munshiram.
- Kapiladeva Dvivedi. (1983). **Laghusiddhantakaumudi**. varanasi: n.p.